

- ⁱ Wim Adriaansen, *Jons Viruly. Vleugels aan het woord gegeven*, Aprilis, Zaltbommel, 2008
- ⁱⁱ In het gezaghebbende boek van George J.M. Hogenkamp: *Een halve eeuw wielersport, 1867 – 1917*, uitgave van de auteur, Amsterdam, 1916, zijn korte biografieën opgenomen van een aantal wielrenners uit de beschouwde periode. Bij de naam van J.D. Viruly is vermeld: Amateur, die op 8 januari 1899 de 6-uurs onderlinge wedstrijd won te Scheveningen tegen A. van Lier en Sutherland. Hij had vooral op tandem met Gelderman succes. Werd in 1900 en 1901 na Greve tweede in het kampioenschap van Nederland lange afstand en in 1902 tweede in het korte afstand kampioenschap na Gelderman, maar voor Smout. Won op 26 oktober 1902 het kampioenschap van Noord Brabant en beëindigde daarmee zijn racecarrière.
- ⁱⁱⁱ Daniël Rewijk, *Om de sport. Jhr. G.D.H. Bosch van Drakestein en de Nederlandse wielwereld 1902 – 1950*, scriptie Universiteit van Amsterdam, 2002
- ^{iv} Daniël Rewijk, op.cit.
- ^v *Dagblad voor Noord-Brabant*, 3 juni 1902. Waarschijnlijk rijdt Viruly met R.L. Goethart, volgens Hogenboom een verdienstelijk amateur, die ook als schaatsrijder successen heeft geboekt; Hogenboom, op.cit., pag 587
- ^{vi} J.H.H. Houwing, oud-conservatrice van het Stedelijk Museum te Breda, *Herinneringen aan Breda uit het einde der 19^e eeuw – begin 20^e eeuw*, Stedelijk Museum, Breda, 1970, pag. 19
- ^{vii} In George J.M. Hogenkamp, op. cit. lezen we (pag. 383): En Viruly nam bij zijn huwelijk afscheid van de baan.
- ^{viii} G. Bosch van Drakestein, *Een kwart eeuw wielrennen*, *Sport-Echo*, 10 februari 1932
- ^{ix} Gerard Bosch van Drakestein assisteert Dio Viruly in 1906 bij de huwelijkssluiting van Pierre Broos, een amateur wielrenner. Burgemeester en secretaris waren die dag toevallig (?) afwezig. G. Bosch van Drakestein, *Sport-Echo*, 17 februari 1932
- ^x G. Bosch van Drakestein, *Sport-Echo*, 17 februari 1932
- ^{xi} George J.M. Hogenkamp, op. cit, pag 413
- ^{xii} G. Bosch van Drakestein, *Sport-Echo*, 6 april 1932
- ^{xiii} J.D. Viruly sluit als ambtenaar van de burgerlijke stand op 8 december 1908 in Teteringen het huwelijk van Bosch van Drakestein met Margrieta Konings. Een sobere bijeenkomst waar de ouders van beiden verstek laten gaan
- ^{xiv} G. Bosch van Drakestein, *Sport-Echo*, 7 september 1932
- ^{xv} *Dagblad van Noord-Brabant*, 6 juni 1911
- ^{xvi} De NRC van 7 februari 1928 geeft een verslag van de conferentie van de UCI in Parijs, waar de begrafenis van de NWB en de daarvoor in de plaats te stellen NWU aan de orde komt. De NWU wordt belast met het organiseren van het onderdeel wielrennen tijdens de Olympische Spelen van dat jaar in Amsterdam.
- ^{xvii} Over de directe oorzaak van het conflict, het vlagge-incident van Moeskops in 1926, en de nasleep ervan, zie Joris van den Bergh, *Tē midden der kampioenen*, 1^e druk 1942; zie ook Daniël Rewijk, *De kleine oorlog 1926-1928*, in *Om de Sport*, pag. 65 e.v.
- ^{xviii} *Nieuwe Rotterdamse Courant*, 10 februari 1928

Recensies

De Ander

Daniël Rewijk

Jan Boesman, *De Vliegende Neger en de Kleine Koningin. Major Taylor en het begin van de Tour de France*. (L.J. Veen, Antwerpen / Amsterdam 2008), 315 p., ill., € 18,90.

Een zwarte president van de Verenigde Staten is lange tijd ongeveer even moeilijk voorstelbaar geweest als een zwarte wereldkampioen wielrennen. Toch was wat in de politiek pas dit jaar werkelijkheid werd, in de wielersport al in 1899 voltrokken; dat jaar werd Marshall "Major" Taylor in Montreal wereldkampioen sprint. Het is te hopen dat het Barack Obama als president beter vergaat dan Major Taylor na zijn wereldtitel. In eigen land kon hij zijn kunnen niet tonen, door uitsluiting van wedstrijden of tegenwerking door zijn concurrenten. Taylor vierde daarom zijn grootste successen in Parijs.

In het boek *De Vliegende Neger en de Kleine Koningin. Major Taylor en het begin van de Tour de France*, zet Jan Boesman het openlijke en geïnstitutionaliseerde racisme in de Verenigde Staten tegenover het meer onderhuidse, impliciete racisme in Europa. Hoe de zwarte mens als “de ander” werd weggezet op het oude continent, toont hij aan de hand van de Expo in 1900. Daar konden Afrikanen bekeken worden, zoals apen in de dierentuin. ‘De “negerdorpen” of “menselijke dierentuinen” zijn meer dan een exotische magneet’, volgens Boesman; ‘Ze moeten het kolonialisme goedpraten, aantonen dat Afrikanen in die mate primitief zijn dat ze niets dan baat hebben bij hun blanke meesters.’

Boesman laat duidelijk zien hoe deze visie op de zwarte mens disharmonieerde met het zelfbeeld van Europeanen als beschermer van onderdrukte zwarten overal ter wereld; was het abolitionisme niet in Engeland ontstaan? De obsessie met eugenetica, populaire rassen-theorieën en sociaal-darwinisme die Europa in zijn greep had in de jaren voor de Eerste Wereldoorlog, laat hij hierbij onbesproken. In plaats van diepere oorzaken voor denkbeelden omtrent ras en menselijkheid uiteen te zetten, voert Boesman een tamelijk moralistisch betoog. Zo is in Boesmans boek de Parijzenaar van 1900 net zo’n “ander” als Taylor in de Franse pers.

Ook Taylor vond bescherming in Europa; sterker nog hij werd door baandirecteuren en kranteneigenaars gezien als de redding van de wielersport. Deze “ander” kon grote groepen mensen naar de wielerpistes lokken, die bij gebrek aan Grote Duels hun belangstelling leken te verliezen. De grote Edmond Jacquelin, onaantastbaar in Europa, was Taylors opponent. De duels die zij uitvochten in 1901 werden verslagen als een duel tussen exponenten van twee rassen; het ging er om welk ras superieur was. De komst van Taylor joeg de krantenverkoop omhoog en de mensen naar de vélodromes, niet alleen in Parijs, ook in de rest van Frankrijk; in Duitsland en in België. De opwindende rond deze evenementen wordt door Boesman goed voelbaar gemaakt. Boesman beschrijft haarfijn de verwevenheid van de hype rond “de vliegende neger” met de concurrentie-

strijd tussen de kranten *L'Auto* en *Le Vélo* en de laatste ervaring van de baansprint als hoofdnummer van de wielersport (“de kleine koningin”). Het boek (en de enorme populariteit van Taylor) eindigt met het ontstaan van de Tour de France en het grote succes dat de Tour vrijwel onmiddellijk heeft. Taylor komt nog enkele malen terug naar Europa, maar de heropvoering van het grote duel met Jacquelin trekt de massa’s niet meer naar het *Parc des Princes*. Ellendig zijn Taylors gedwongen tournees tussen 1907 en 1909, waarin hij verliest van derderangssprinters. Niet alleen is Taylors aura als “de ander” zijn glans kwijt geraakt, hij presteert ook als ieder ander. Het publiek verliest zijn interesse in Taylor, maar ook in de baansprint.

Als Taylor in 1909 definitief stopt met wielrennen, kan hij met geen

mogelijkheid een bestaan opbouwen in eigen land. Als toprenner was hij al niet welkom, maar als werkzoekend burger nog minder. Het bij elkaar gefietste kapitaal gaat verloren in mislukte investeringen en de autobiografie die hij in 1929 uit brengt (vlak voor de Wall Street Crash), wil niemand kopen. Gescheiden van vrouw en kind, sterft Taylor in 1932 als colporteur van zijn eigen boek in Chicago. Die stad kennen we nu vooral als politieke springplank van ... Barack Obama!

“Nel-son!, Nel-son!”

John Carlin, *Nelson Mandela en de wedstrijd die een volk verenigde* (Kosmos, Utrecht/Antwerpen 2008), 288 blz., €19,95.

Wim Rongen

In een schoolboek voor bovenbouw HAVO – VWO schreef ik in 1999 een hoofdstuk over de geschiedenis van Zuid-Afrika. In dat hoofdstuk staan twee foto’s van stadions opgenomen; één van een voetbalstadion en één van een rugbystadion. In het voetbalstadion zaten alleen zwarte mensen, in het rugbystadion alleen blanke mensen. Ook werd de toenmalige coach van Zuid-Afrika geciteerd, die stelde dat Mandela en voetbal cq. sport een belangrijke rol konden vervullen in de

bestrijding van Zuid-Afrika's problemen. Die problemen waren legio: racisme, armoede, geweld etc.

John Carlin, ondermeer jarenlang journalist in Zuid-Afrika en de maker van de documentaire *The Long Walk of Nelson Mandela*, beschrijft welke belangrijke rol het wereldkampioenschap rugby speelde in 1995 voor Zuid-Afrika, en dan met name de finale tussen Zuid-Afrika en Nieuw-Zeeland. Maar veel meer dan een beschrijving van het toernooi en de finale, is dit boek een beschrijving van Mandela's handelingen in de jaren 1985 – 1995.

We lezen hoe Mandela leefde in de gevangenis op Robbeneiland, hoe hij Afrikaans leerde spreken en hoe hij met zijn charme en charisma iedereen inpakte. Hij wilde Afrikaans leren om de blanke Afrikaner te kunnen begrijpen, hij verdiepte zich in het rugby, omdat dat dé sport van de Afrikaners was. Daardoor begreep hij ook hoe vreselijk de Afrikaners het vonden dat de geplande reis van hun nationale rugbyploeg, de Springbokken, naar Nieuw-Zeeland niet doorging. Het jarenlange streven van het ANC naar een boycot, had succes gehad. Voor de zwarte bevolking waren Afrikaners, Springbokken, de Nederduits Gereformeerde Kerk, het volkslied "Die Stem" en de oproerpolitie nauw met elkaar verbonden. Ze hadden daarom ook een afkeer van rugby.

Terwijl de onderdrukking in alle hevigheid doorging – er werden tussen 1985 en 1990 600 doodvonnissen voltrokken – vonden in het grootste geheim gesprekken tussen Mandela en vertegenwoordigers van de regering plaats, zelfs met president Botha.

Het vervolg is bekend – Mandela wordt in februari 1990 vrijgelaten. In juni 1991 wordt hij gekozen tot voorzitter van het ANC. Tot 1994 regeert Mandela samen met De Klerk, met wie hij in 1993 de Nobelprijs voor de Vrede krijgt, tot zijn grote ergernis, want hij heeft een hekel aan De Klerk. In 1994 wint het ANC op overweldigende wijze de eerste democratische verkiezingen. In 1999 treedt Mandela af en wordt opgevolgd door Mbeki.

Mandela wist dat er nog heel veel verzet in Zuid Afrika tegen zijn regering bestond, ook al waren de verkiezingen overduidelijk gewonnen door het ANC. Dat verzet kwam vanuit blank en zwart: de Inkatha-beweging van Buthulezi, de Afrikaner WeerstandsBeweging, de Bitter-Enders en groepen binnen het leger. Hij hoopte dat het organiseren van het wereldkampioenschap rugby in Zuid-Afrika niet alleen voor afleiding zou zorgen, maar ook voor meer eenheid. Carlin beschrijft dit alles meeslepend – het is heel begrijpelijk dat de filmrechten al verkocht zijn. Lees alleen maar het hoofdstuk over de Springbokken die proberen het "Nkosi Sikelele

iAfrika", het Xhosa-lied dat een van de twee volksliederen werd, te leren. Of het hoofdstuk over de prijsuitreiking, waarbij de aanvoerder van de Springbokken, Francois Pienaar, Mandela bedankt. Mandela, gehuld in het door de zwarten gehate groene Springbokshirt, wordt luid toegezongen door het vooral uit Afrikaners bestaande publiek: "Nel-son!, Nel-son!".

Carlin heeft voor zijn boek met een groot aantal mensen gesproken – met Mandela, generaal Viljoen, bewakers op Robbeneiland en verzetstrijders van het ANC. Hij zet Mandela neer als een zeer groot politicus, die zijn tegenstanders manipuleerde met zijn charme en ontbreken van haatgevoelens, na al die jaren gevangenis. In het hele boek wordt hij maar drie keer boos: op zijn vrouw Winnie, op De Klerk en na de moord op Heyns. Morgan Freeman gaat Mandela spelen, Matt Damon Pienaar. Clint Eastwood is de beoogd regisseur. Een soort "Wunder von Bern", maar dan niet over voetbal in 1954, maar rugby in Zuid-Afrika. Ik ga beslist kijken. Zoals het hoort in dit soort boeken, lukt alles. Tegen ieders verwachting wordt Zuid-Afrika kampioen. Werkelijk alles zat mee (geluk tegen de Fransen in de halve finale, voedselvergiftiging bij de Nieuw Zeelanders, de tegenstander in de finale) – winst in de verlenging van de finale.

Het boek stopt in 1995, na de finale – Mandela gaat die dag lekker vroeg naar bed en is tevreden.

In de tweede editie van genoemd schoolboek (2003) merkte ik al op dat Mandela's optreden inderdaad verzoenend gewerkt heeft – in dat Springbokshirt, op de thee bij de weduwe van Botha – maar dat de problemen nog lang niet waren opgelost. Weliswaar waren volgens Mbeki in 2002 inmiddels miljoenen mensen op water aangesloten – er was nog steeds veel geweld, armoede en racisme. Die keerzijde laat Carlin – bewust (?) – niet zien: het gaat hem om de positieve boodschap. Dat het Zuid-Afrikaans rugby-team, dat in 2007 weer wereldkampioen werd, nog steeds uit bijna alleen maar blanken bestond, is voor hem niet belangrijk. Hij wil vertellen over een tijd dat iedereen even dacht dat alles mogelijk was.

Zijn boek komt op een moment dat Zuid-Afrika zich voorbereidt op het wereldkampioenschap voetbal in 2010 – voetbal, de sport van zwart Zuid-Afrika. Het Zuid-Afrikaans voetbalteam zal geen wereldkampioen worden – maar de hele wereld zal benieuwd zijn of Zuid-Afrika een paar stappen vooruit heeft gezet. Is het een land waar vooruitgang geboekt is, waar de ergste armoede verdwenen is, waar je veilig over straat kunt lopen en waar sport een verzoenende en verenigende werking heeft?